

Klasse-Dieren in het (speciaal) onderwijs

Het belang van huisdieren voor kwetsbare mensen

Jan van Summeren

Samenvatting

Kinderen blijken beter te functioneren in de nabijheid van huisdieren. Dit geldt zeker voor kinderen in het speciaal onderwijs. Leerkrachten weten wat er in de klas gebeurt als zij hun hond meenemen: er ontstaat een ontspannen sfeer in de klas, waardoor kinderen beter gaan presteren. In de Verenigde Staten worden honden vaak ingezet om kinderen enthousiast te krijgen om te lezen: zij mogen voor de hond voorlezen, iets wat hen veel gemakkelijker afaakt dan voor de leerkracht of andere kinderen. Het leesniveau stijgt na een aantal weken substantieel.

Stichting ZorgDier richt zich op leerlingen uit het speciaal onderwijs (in het bijzonder kinderen met autismespectrumstoornissen) om hen te ondersteunen bij hun emotionele en cognitieve ontwikkeling door de inzet van huisdierondersteund onderwijs. De meerwaarde van de inzet van huisdieren komt in dit artikel aan bod.

Van alle kinderen in Nederland groeit ruim 60% op met een of meer huisdieren. Veel volwassenen kunnen zich herinneren dat ze als kind tegen hun hond of kat aankropen voor het delen van vreugde of verdriet, overtuigd van het feit dat dit dier hun geheimen koesterde en hun zorgen deelde.

Voor kwetsbare kinderen en volwassenen die zijn opgegroeid met huisdieren en dit warme contact door persoonlijke omstandigheden moeten missen, bestaat al geruime tijd een aanbod van huisdierondersteunde activiteiten en huisdierondersteunde behandelingen. Hierbij bezoekt een goed opgeleide vrijwillige of professionele begeleider met het eigen huisdier (meestal een hond en in een enkel geval een kat) een cliënt met als doel ontspanning, afleiding, plezier of als onderdeel van een behandelproces.

J. van Summeren (✉)
Loon op Zand, Nederland
e-mail: secretariaat@zorgdier.nl

Huisdierondersteunde interventies in Nederland

In Nederland was voor het eerst sprake van huisdierondersteunde interventies in het jaar 2003 na de oprichting van Stichting ZorgDier Nederland. Na gedegen marktonderzoek, en in samenwerking met enkele buitenlandse organisaties die over de vereiste expertise beschikten, werd gebouwd aan een integraal aanbod voor instellingen die zorg, welzijn en onderwijs aanbieden in ons land. De vele goede ervaringen en de positieve onderzoeksresultaten, naast voorzichtige stapjes in de media, zorgden vanaf 2005 voor een toenemende belangstelling van derden. Helaas leidde de toename van het aantal initiatiefnemers die vervolgens aan de slag gingen met het ‘gebruik van dieren’ niet tot het gewenste versterkingseffect door samen te werken. Er was eerder sprake van versnippering van het aanbod. Ondanks de eerste stappen naar een beroepsorganisatie vanaf 2007 kenmerkt dit nog steeds de huidige situatie.

Op zoek naar een aanbod voor kinderen met speciale leer- en ontwikkelbehoeften

Professionals die voor hun cliënten op zoek gaan naar professioneel aanbod ervaren belangrijke obstakels. Zij hebben tijdens hun studie en in de praktijk meestal geen kennis en ervaring opgedaan met de inzet van huisdieren als onderdeel van activering of behandeling. Daarnaast vinden zij het erg lastig in het huidige aanbod de juiste gekwalificeerde cursus, opleiding of aanbieder te vinden. Bovendien is er geen sprake van een landelijke accreditatie of kwaliteitsnorm.

Sinds 2010 ontstonden er naast de inzet van huisdieren voor ouderen en cliënten met psychische of verstandelijke problematiek ook steeds meer initiatieven in het speciaal onderwijs, vooral geïnspireerd door het fenomeen *The Read Dog* uit de Verenigde Staten. Daar namen sommige leerkrachten hun hond mee naar school. Er werden dieren aangeschaft die op school werden gehuisvest. Scholieren uit het groene onderwijs namen soms zelfs pythons mee naar school die ze vervolgens om de nek van kinderen hingen, terwijl professionals uit de sector eerder op internationale basis formeel hadden afgesproken dat bij de inzet van diersoorten uitsluitend kan worden gewerkt met gedomesticeerde dieren. Naast het feit dat er sprake was en is van goedbedoelde experimenten, zijn deze meestal opportuun en aanbodgestuurd.

Deze ontwikkelingen vormden en vormen voor professionele aanbieders een reden tot zorg. Er is zorg over het welzijn en de veiligheid van cliënt en dier, en er zijn zorgen over de toekomst van een veelbelovende innovatieve sector. Wat is nu eigenlijk de vraag van de sector zelf? En hoe kunnen we een aanbod ontwikkelen en organiseren dat hier naadloos op aansluit?

Mogelijke behoeften en toepassingen binnen het speciaal onderwijs

Deze vragen waren voor ZorgDier een reden om in 2012 in samenwerking met HAS Hogeschool Den Bosch een onderzoek uit te voeren naar de behoefte aan professionele inzet van huisdieren in het speciaal onderwijs. Het onderzoeksrapport (HAS KennisTransfer 2012) kreeg de titel: ‘Een analyse van de mogelijke toepassingen van zorgdieren in het speciaal onderwijs’. Hiervoor werden diepte-interviews gehouden met professionals van zeven scholen voor kinderen met speciale leer- en ontwikkelbehoeften.

De conclusies en aanbevelingen luiden als volgt: “Door Stichting ZorgDier Nederland is de opdracht verstrekt om te inventariseren hoe Animal Assisted Education (AAE) kan worden toegepast binnen het speciaal onderwijs in Nederland. Om dit te onderzoeken zijn diverse scholen in het speciaal onderwijs benaderd en bezocht. Daarnaast is er uitgebreid literatuuronderzoek gedaan en is er contact geweest met verschillende deskundigen op het gebied van zorgdieren.

Het advies voor Stichting ZorgDier is om zich bij de inzet van zorgdieren te richten op leerlingen uit cluster 3 en 4 van het speciaal onderwijs en in het bijzonder kinderen met autismespectrumstoornissen (ASS). Leerlingen met ASS hebben behoefte aan structuur en daarom is het belangrijk de inzet van zorgdieren gestructureerd te laten plaatsvinden, dit kan zowel wekelijks of maandelijks. Indien leerlingen een allergie hebben voor dieren zal het contact met dieren bemoeilijkt worden, waardoor ze mogelijk niet kunnen deelnemen aan AAE. Een oplossing kan zijn om dieren in te zetten die geen allergische reacties oproepen bij de leerlingen, waardoor deze wel aan AAE kunnen deelnemen.

Verder dienen leerlingen toestemming te krijgen van de ouders en vooruitzicht te hebben op verbetering van hun leerproces door AAE. Deze verbetering kan bijvoorbeeld wekelijks of maandelijks getoetst worden door middel van contact tussen de verschillende begeleiders en (creatief) therapeuten.

De slagingskans van AAE hangt af van de affiniteit die een leerling met een specifiek dier heeft; iedere leerling heeft namelijk andere interesses. Om die reden is het belangrijk om een diversiteit aan vrijwilligers en professionals te werven, geselecteerd op het soort dier dat ze hebben, karakter van het dier en de allergische reacties die het dier kan oproepen.

Bij de inzet van zorgdieren in de klas moet professionele begeleiding aanwezig zijn, die signalen van zowel het dier als van de leerling kan interpreteren.

Om het welzijn van de dieren te waarborgen wordt geadviseerd om het dier niet langer dan een uur in te zetten, zowel individueel als in groepsverband.

Aanvullend onderzoek naar de exacte wijze waarop dieren in het speciaal onderwijs worden ingezet en onderzoek naar de meest geschikte diersoorten en rassen voor AAE is noodzakelijk.

In de toekomst wordt aangeraden om vanuit Stichting ZorgDier pilots uit te voeren op verschillende scholen in het speciaal onderwijs.

Verder moet worden onderzocht wat de uitgaven zullen zijn, indien AAE wordt toegepast binnen het speciaal onderwijs, en hoe dit bekostigd kan worden.”

Ambitie

Tijdens de presentatie van het adviesrapport van de HAS Hogeschool Den Bosch was al duidelijk dat de politiekgestuurde omschakeling naar passend onderwijs veel onzekerheid bracht bij beleidsmakers en personeel binnen het speciaal onderwijs. De ambitie daadwerkelijk te komen tot een vernieuwend professioneel project met de inzet van door huisdieren ondersteund onderwijs werd hierdoor vertraagd en belemmerd. Het bestuur van ZorgDier nam zich voor betere kansen af te wachten voor de innovatieve pilot ‘Klasse-Dieren’.

Anno 2018 lijkt het tij zich te keren. Steeds meer scholen die de experimentele fase voorbij zijn (of deze fase willen overslaan), krijgen interesse in de beleidsmatig en professioneel ingebedde ondersteuning van kinderen bij hun emotionele en cognitieve ontwikkeling door de inzet van huisdierondersteund onderwijs.

De meerwaarde van huisdieren in de klas

We geven hier enkele voordelen van de integratie van huisdierondersteund onderwijs (activiteiten en therapie) in de klas en op school. Doelen voor leerlingen zijn onder andere:

- inzicht verkrijgen in dieren, andere levende wezens die afhankelijk van ons zijn;
- verantwoordelijkheid aanleren door voor dieren te zorgen;
- motorische en fysieke vaardigheden ontwikkelen door middel van mens-dierinteracties;
- vriendelijkheid en meeleven aanleren;
- discipline aanleren;
- leren zorgen voor anderen;
- meer zelfrespect ontwikkelen bij een laag zelfbeeld;
- loyaliteit en verantwoordelijkheid aanleren;
- ervaring opdoen met de hechting tussen mens en dier en andere levende wezen;
- verantwoordelijkheid leren ontwikkelen voor een ‘eigen’ huisdier.

Huisdierondersteund onderwijs kan worden ingezet om onrust en geweld op scholen te verminderen. Het is empirisch aangetoond (Ascione en Weber 1996) dat de inzet van huisdieren in de klas een humane houding ten opzichte van klasgenoten bevordert en dat deze attitude een structureel karakter heeft. Dezelfde studie toonde aan dat door de humane houding ten opzichte van dieren te bevorderen hieruit een meer mensgerichte empathie ontstond bij de deelnemers. Zo kunnen emotionele verbindingen gemaakt met huisdieren een bijdrage leveren aan een meer invoelende houding ten opzichte van klasgenoten en leerkrachten/begeleiders.

Conclusie

Huisdierondersteund onderwijs (activiteiten en therapie) biedt waardevolle lesmodulen die eenvoudig kunnen worden geïntegreerd in het programma van de school. Dieren in de klas dragen bij aan een sfeer van vertrouwen, veiligheid, beter eetgedrag, betere motoriek en het ontwikkelen van onderlinge contacten (communicatie). Huisdieren leveren een concrete bijdrage aan de concentratie op een taak. Een goed gesocialiseerd en getraind huisdier is een niet (ver)oordelende metgezel in het proces van leren en ontwikkelen.

Meer informatie over deelname aan de pilot Klasse-Dieren is te verkrijgen via secretariaat@zorgdier.nl.

Literatuur

- Ascione, F.R., & Weber, C.V. (1996). Children's attitudes about the human treatment of animals and empathy: one year follow up of a school-based intervention. *Anthrozoös*, vol. IX (4), pag. 188–195. <https://www.scribd.com/document/292806816/Ascione-y-Weber-1996>. Geraadpleegd op: 23 apr 2018.
- KennisTransfer, H. A. S. (2012). *Een analyse van de mogelijke toepassingen van zorgdieren in het speciaal onderwijs*. Den Bosch: HAS KennisTransfer.

Jan van Summeren houdt zich sinds 1998 bezig met advies, onderzoek, organisatie, kwaliteits- en financieringsaspecten binnen organisaties die zich toelagen op huisdierondersteunde interventies. In 2003 richtte hij Stichting ZorgDier Nederland op, zie www.zorgdier.nl, een organisatie die zich bezighoudt met de ontwikkeling en implementatie van duurzame, veilige en verantwoorde projecten waarbij huisdieren een ondersteunende rol vervullen.